

บทที่ 3

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำการศึกษาลักษณะการสนับสนุนของครอบครัวแก่ผู้ติดสุราที่เลิกดื่มสุราได้สำเร็จและศึกษาลักษณะของการสนับสนุนของสังคมแก่ผู้ติดสุราที่เลิกดื่มสุราได้ ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่าง แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่

1.1 กลุ่มผู้เลิกดื่มสุรา ได้แก่ ผู้ติดสุราที่เข้ารับการบำบัดรักษาที่ศูนย์บำบัดรักษา ยาเสพติดแม่ฮ่องสอน และเลิกดื่มสุราได้ครบ 1 ปี จำนวน 10 คน

1.2 กลุ่มครอบครัว ได้แก่ สมาชิกที่ทำหน้าที่เป็นผู้ดูแลหลัก และอยู่ร่วมบ้านเดียวกับผู้ติดสุราเป็นประจำ เช่น ภรรยา บิดา มารดา บุตร เป็นต้น จำนวน 10 คน

1.3 กลุ่มคนในสังคม ได้แก่ สมาชิกในชุมชนที่ผู้ติดสุราพักอาศัย รู้จักกับครอบครัวผู้ติดสุราเป็นอย่างดี และผู้ติดสุราระบุว่าเป็นผู้ให้การสนับสนุนให้ผู้ติดสุราได้สำเร็จ จำนวน 8 คน

1.4 กลุ่มเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสุรา ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานด้านการบำบัดรักษา ฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสุราที่สนับสนุนให้ผู้ติดสุราเลิกดื่มสุราได้ จำนวน 5 คน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

2.1 แนวสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้างเป็นแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อที่จะทำการศึกษาไว้อย่างกว้าง ๆ ล่วงหน้าเป็นลักษณะคำถามปลายเปิดที่ผู้วิจัยต้องใช้วิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกร่วมกับการสังเกต ซึ่งผู้วิจัยได้กำหนดกรอบคำถามเพื่อให้ได้คำตอบที่อยู่ภายใต้

วัตถุประสงค์ที่ต้องการศึกษา โดยในคำถามก็จะมีการป้อนคำถามไปอย่างต่อเนื่องเพื่อให้เกิดความเข้าใจและได้คำตอบที่สามารถอธิบายปรากฏการณ์ลักษณะการสนับสนุนของครอบครัวและสังคมของผู้ติดยาที่ผ่านการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด แม่ฮ่องสอน ว่ามีลักษณะใดบ้างซึ่งแนวคำถามได้กำหนดแนวกว้างๆและแยกไว้เป็นประเด็นดังนี้

2.1.1 แนวสัณฐานถึงโครงสร้างกลุ่มผู้ติดยา แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ลักษณะการสนับสนุนของครอบครัวและสังคม ตามการรับรู้ของผู้ติดยา

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนับสนุนของครอบครัว และสังคมของผู้ติดยาที่เลิกดื่มสุราได้สำเร็จ ของศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด แม่ฮ่องสอน

2.1.2 แนวสัณฐานถึงโครงสร้างกลุ่มครอบครัวผู้ติดยา แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 ลักษณะการให้การสนับสนุนของครอบครัวแก่ผู้ติดยาที่ผ่านการบำบัดรักษาที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด แม่ฮ่องสอน โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอารมณ์ ด้านการเงิน สิ่งของ และบริการ ด้านข้อมูลข่าวสาร

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการสนับสนุนของครอบครัวผู้ติดยาที่เลิกดื่มสุราได้สำเร็จของศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด แม่ฮ่องสอน

2.1.3 แนวสัณฐานถึงโครงสร้างกลุ่มสังคมของผู้ติดยา แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 แนวสัณฐานถึงโครงสร้างลักษณะการให้การสนับสนุนของสังคมของผู้ติดยาที่ผ่านการบำบัดรักษาที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด แม่ฮ่องสอน โดยแบ่งเป็น 3 ด้าน ได้แก่ ด้านอารมณ์ ด้านการเงิน สิ่งของ และบริการ ด้านข้อมูลข่าวสาร

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการให้การสนับสนุนของสังคมของผู้ติดยาที่ผ่านการบำบัดรักษาที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด แม่ฮ่องสอน

2.1.4 แนวสัณฐานถึงโครงสร้างกลุ่มเจ้าหน้าที่ปฏิบัติการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดยา แบ่งเป็น 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง

ส่วนที่ 2 แนวสัณฐานถึงโครงสร้างลักษณะการให้การสนับสนุนของสังคมของผู้ติดยาที่ผ่านการบำบัดรักษาที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด แม่ฮ่องสอน

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะในการให้การสนับสนุนของสังคมของผู้ติดยาที่ผ่านการบำบัดรักษาที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด แม่ฮ่องสอน

2.2 ขั้นตอนในการพัฒนาแนวสัมภาษณ์ ผู้วิจัยได้ดำเนินการดังนี้

2.2.1 ศึกษาเอกสารและแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เพื่อรวบรวมเป็นประเด็นคำถามรวมทั้งจากการศึกษาข้อมูลภาคสนาม โดยการพูดคุยกับผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการให้การสนับสนุนแก่ผู้ติดยา

2.2.2 กำหนดขอบเขตและโครงสร้างของเนื้อหาให้ครอบคลุมตัวแปรที่ศึกษานำมาสร้างเป็นแนวสัมภาษณ์ให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ที่ต้องศึกษา

2.2.3 ตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือโดยผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 4 คน ได้แก่ ผู้ทรงคุณวุฒิด้านการวิจัยเชิงคุณภาพ 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านครอบครัว 1 คน ผู้ทรงคุณวุฒิด้านยาเสพติด จำนวน 2 คน

2.2.4 ปรับแก้เครื่องมือตามข้อเสนอแนะ ประเด็นคำถามและการใช้ภาษาให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจของผู้ตอบแนวสัมภาษณ์

2.2.5 ทดลองใช้เครื่องมือกับกลุ่มบุคคลที่มีคุณสมบัติคล้ายกับกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ จำนวน 5 คน

2.2.6 นำแนวสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปใช้ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยดำเนินการเก็บข้อมูลในพื้นที่ที่ศึกษาด้วยตนเองในช่วงระหว่างวันที่ 1 - 30 กันยายน 2550 เป็นเวลาต่อเนื่อง กันทุกวัน ตั้งแต่ เวลา 17.00 - 20.00น. โดยมีขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

3.1 ขออนุมัติดำเนินการเก็บข้อมูล ผู้วิจัยได้ทำหนังสือจากสาขาวิชาคหกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ถึงผู้อำนวยการศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดแม่ฮ่องสอน เพื่อขออนุญาตทดลองเครื่องมือและเก็บข้อมูลผู้ติดยา

3.2 เมื่อได้รับอนุญาตแล้ว ผู้วิจัยได้ทำการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทำหน้าที่ติดตามผู้ติดยา หลังผ่านการบำบัดรักษา เพื่อขอข้อมูลผู้ติดยาที่มีลักษณะตรงตามเงื่อนไขในพื้นที่ที่ต้องการศึกษา ได้แก่ ผู้เลิกดื่มสุราที่อาศัยอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดแม่ฮ่องสอน กลุ่มผู้ติดยาส่วนใหญ่ที่เข้ารับการบำบัดรักษาอยู่ในเขตอำเภอเมือง อีกทั้งอยู่ในสภาพพื้นที่ที่ผู้วิจัยสามารถเข้าถึง

ได้สะดวก เพราะมีความคุ้นเคยต่อสภาพพื้นที่เนื่องจากผู้วิจัยเป็นคนในพื้นที่โดยกำเนิดจะช่วยทำให้คล่องตัว ต่อการปฏิบัติงานในการลงพื้นที่เพื่อสัมภาษณ์เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างได้จนข้อมูลการวิจัยอันทัว

3.3 ผู้วิจัยนัดหมายกับครอบครัวผู้ติดสุรา โดยที่ผู้วิจัยมีการสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มตัวอย่างอย่างต่อเนื่อง โดยใช้เงื่อนไขของสัมพันธภาพระหว่างกันเป็นผู้บำบัดที่ได้ให้การบำบัดรักษาผู้ติดสุราระหว่างที่เข้ารับการรักษาอยู่ที่ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติดแม่ฮ่องสอน ผลจากการปฏิบัติงานภายใต้การดูแลผู้ติดสุราดังกล่าว ทำให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างผู้ติดสุรากับผู้บำบัดทำให้เกิดความไว้วางใจ ดังนั้นเมื่อมีการนัดสัมภาษณ์เพื่อเก็บข้อมูลครั้งนี้จึงใช้ลักษณะของการมีความเชื่อมโยงของความรู้สึกอันดีระหว่างผู้ติดสุรากับผู้บำบัดเดิมอยู่แล้ว และในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้แสดงบทบาทและสถานะของการเป็นนักศึกษาโดยตรง ที่อธิบายถึงรายละเอียดของการทำวิจัย วัตถุประสงค์ในการทำวิจัย ประโยชน์ที่จะได้รับจากการนำข้อมูลไปใช้ ชี้แจงถึงการดำเนินงานเก็บข้อมูลในขั้นตอน วิธีการ ระยะเวลา และคุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่างที่จะเป็นผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ต้องการศึกษา อีกทั้งได้ชี้แจงว่าจะไม่มีการเปิดเผยข้อมูลส่วนบุคคล แต่จะนำเสนอเฉพาะส่วนที่จะให้ผู้อื่นทราบข้อมูลที่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย และขอความร่วมมือให้แนะนำสมาชิกครอบครัวผู้ติดสุราให้ ซึ่งได้รับความร่วมมือและให้ข้อมูลที่เป็นจริง เนื่องจากเกิดความคุ้นเคยและไว้วางใจซึ่งกันและกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว

3.4 สัมภาษณ์ครอบครัวผู้ติดสุรา ภายหลังจากการนัดหมายและการสร้างสัมพันธภาพกับครอบครัวผู้ติดสุราแล้ว ผู้วิจัยขออนุญาตพูดคุยโดยใช้เวลาประมาณ วันละ 2 – 3 ชั่วโมงต่อคน และขออนุญาตบันทึกเทปเพื่อให้ข้อมูลครบถ้วนตามที่เตรียมมา ในระหว่างการสัมภาษณ์ผู้วิจัยก็จะสังเกตบริบททั่วไปของครอบครัวผู้ติดสุรา ว่าลักษณะสภาพของความสัมพันธ์ของครอบครัวเป็นอย่างไร อาทิ ปกิริยา และการปฏิบัติตัวของสมาชิกแต่ละคนเป็นอย่างไร ลักษณะหน้าตาท่าทาง ยิ้มแย้มแจ่มใสหรือไม่ การทำหน้าที่และการพูดจากพักทหายทั่วไปในครอบครัว ของสมาชิกแต่ละคนเป็นอย่างไร มีความสัมพันธ์กับข้อมูลที่ให้สัมภาษณ์กับผู้วิจัยหรือไม่ และผู้ติดสุรามีปฏิกิริยาท่าทางอย่างไร เต็มใจให้ข้อมูลหรือไม่ ซึ่งในระหว่างนี้ ผู้วิจัยได้แสดงออกถึงความจริงใจในการสัมภาษณ์ เพื่อให้ผู้ติดสุราเกิดความมั่นใจ และไว้วางใจในการรักษาความลับของผู้ติดสุรา และคุณค่าของข้อมูลที่ได้รับ เมื่อเสร็จสิ้นตามแนวสัมภาษณ์ที่กำหนดและผู้วิจัยได้ข้อมูลครบถ้วนตามที่ต้องการ ผู้วิจัยได้สอบถามถึงกลุ่มบุคคลที่ให้การสนับสนุนทางสังคมกับครอบครัวของผู้ติดสุราในช่วงที่ผ่านมา ว่ามีใครบ้าง เพื่อขอคำแนะนำสัมภาษณ์ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง หลังจากนั้นผู้วิจัยจึงกล่าวขอบคุณครอบครัวผู้ติดสุราที่ให้ข้อมูลและให้ความร่วมมือผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ลักษณะนี้จนครบ 10 ครอบครัว

3.5 ประสานงานและนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลในชุมชนที่สำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนของครอบครัวผู้ติดสุรา เพื่อขอสัมภาษณ์ตามที่ครอบครัวผู้ติดสุราระบุไว้ จำนวน 10 คน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะแนวเดียวกันกับการสัมภาษณ์ครอบครัวผู้ติดสุรา แต่แตกต่างกันตามแนวสัมภาษณ์ที่กำหนดเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ แนวสัมภาษณ์กลุ่มคนในชุมชน

3.6 ประสานงานและนัดหมายกับผู้ให้ข้อมูลทางการปฏิบัติงานด้านการบำบัดรักษาผู้ติดสุราที่สำคัญ ที่เกี่ยวข้องกับการสนับสนุนของครอบครัวและสังคมผู้ติดสุราเพื่อขอสัมภาษณ์ตามที่ครอบครัวผู้ติดสุราระบุไว้ จำนวน 5 คน โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะแนวเดียวกันกับการสัมภาษณ์ครอบครัวผู้ติดสุรา แต่แตกต่างกันตามแนวสัมภาษณ์ที่กำหนดเฉพาะกลุ่ม ได้แก่ แนวสัมภาษณ์กลุ่มผู้ปฏิบัติงานด้านการบำบัดรักษาฟื้นฟูสมรรถภาพผู้ติดสุรา

3.7 จัดเก็บและรวบรวมข้อมูล ขณะทำการสัมภาษณ์และสังเกตกลุ่มตัวอย่างแต่ละครั้ง ผู้วิจัยได้ทำการบันทึกเทปข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจากการสัมภาษณ์และบันทึกย่อข้อมูลที่ได้จาก การสังเกตและข้อมูลที่ผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญที่ตอบคำถามต่าง ๆ เมื่อสิ้นสุดการสัมภาษณ์ทำการตรวจสอบการบันทึกว่ามีความสมบูรณ์หรือไม่ หลังจากนั้นนำข้อมูลที่ได้นี้บันทึกไว้ถอดคำต่อคำภายหลังการสัมภาษณ์แต่ละรายและนำบันทึกย่อที่จดไว้มาทำการขยายความเป็นบันทึกอย่างสมบูรณ์เพื่อให้เกิดความถูกต้องที่สุด ป้องกันการสับสน และการตกหล่นของข้อมูลในแต่ละราย โดยผู้วิจัยนำข้อมูลที่ ได้จากการรวบรวมมาแต่ละครั้งทำการแยกแยะข้อมูลออกเป็นหมวดหมู่ และพิจารณาถึงความพอเพียงและความสมบูรณ์ของข้อมูล โดยทำการวิเคราะห์ เปรียบเทียบความเหมือน หรือความแตกต่างในแต่ละประเด็นที่ทำการศึกษาเพื่อหาภาพรวมของปรากฏการณ์ หรือเหตุการณ์ที่พบเห็น และหาความสมบูรณ์ของข้อมูลนั้นว่าสามารถตอบคำถามตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ครบถ้วน จากนั้นนำข้อมูลที่ไปตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล โดยผู้วิจัยใช้วิธีการสามเส้า หรือที่เรียกว่า Triangulation ในการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูล (Reliability) ด้านวิธีการเก็บข้อมูล (Data triangulation) คือ ในคำถามเดียวกัน ถ้าต่างคน ต่างเวลา จะได้ข้อมูลที่ครบถ้วนเหมือนเดิมหรือไม่ อีกทั้งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ให้ข้อมูลได้มีโอกาสตอบคำถามหลายครั้ง และผู้วิจัยได้มีโอกาสตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้ใช้การวิเคราะห์เนื้อหา (Content analysis) โดยมีขั้นตอน ดังนี้

4.1 การจัดแฟ้มข้อมูล เป็นการจัดระบบข้อมูลที่เก็บรวบรวมจากการสัมภาษณ์ เพื่อจำแนกและจัดหมวดหมู่ของข้อมูลตามประเด็นคำถามที่กำหนด

4.2 วิเคราะห์ข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของงานวิจัย โดยการสรุปและตีความข้อเท็จจริงของข้อมูลที่ได้รับมาตามสภาพการณ์เพื่อบรรยายลักษณะประสบการณ์การสนับสนุนของครอบครัว และสังคมของผู้ติดสุราสอดแทรกกรณีศึกษา